

9. Русова С. Мої спомини. - Львів, 1937.
10. Цой Ю. М. Діяльність української петербурзької громади в контексті революційних подій 1905 р. . [Електронний ресурс] / Journlib. unsv. kiev. ua/index. php?act=article&article=1646
11. Славинский М. А. Национальная структура России и великороссы. / В кн. : Формы национального движения в современных государствах. -СПб., 1910. - С. 277-303

Венгерская В.А. РОССИЙСКИЕ СТОЛИЦЫ И УКРАИНСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПРОЕКТ В XIX В.

Формирование национальных проектов в течение XIX в. сопровождалось многочисленными парадоксальными ситуациями. Одной из таких, в частности, стала роль двух российских столиц, современной - С-Петербурга и патриархальной - Москвы в процессах культурной, национальной и политической консолидации представителей украинских общин как этих городов, так и Украины в целом.

Ключевые слова: С-Петербург, Москва, украинская община, Украинская Парламентская Община, «Украинский вестник».

Vengerska V. THE UKRAINIAN NATIONAL PROJECT AND RUSSIAN THE CAPITALS IN XIX CENTURY.

Formation of national projects during the XIX century faced with numerous paradoxical situations. One of these, in particular, was the role of the two Russian capitals, modern-Saint-Petersburg and patriarchal-Moscow in the processes of cultural, ethnic and political consolidation of the representatives of Ukrainian communities in both these cities and Ukraine in general.

Key words: S-Petersburg, Moscow, Ukrainian community, Ukrainian Parliament Community, «Ukrainskiy vestnik».

УДК 728. 83 (477. 61)

О.В. Жукова

СЕЛЕЗНІВСЬКА САДИБА МСЦИХОВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ НАДБАНЬ ДВОРЯНСЬКО-САДИБНОГО БУДІВНИЦТВА УКРАЇНИ

Досліджуються історико-культурна цінність старовинної садиби Мсциховського в с. Селезнівка Луганської області як маловідомої пам'ятки палацово-паркової архітектури Східної України та особливості, що формують її унікальність серед надбань дворянсько-садибного будівництва України.

Ключові слова: садибний комплекс, архітектура, художня цінність, палацові інтер'єри, збірка витворів мистецтва, пам'ятка палацово-паркової архітектури.

Садиба Мсциховського – це одна з небагатьох пам'яток палацово-паркової архітектури зі збереженими внутрішніми інтер'єрами на території Східної України, що демонструє рідкісний для цього регіону зразок псевдозамкової архітектури. В її створенні брали участь відомі архітектори, в оздобленні інтер'єру – відомі майстри та художні фірми того часу.

Як пам'ятка палацово-паркового мистецтва садиба в Селезнівці є малодослідженою. Вперше інтерес до садибного комплексу виникає ще наприкінці XIX – поч. XX ст., коли садиба функціонувала за своїм утилітарним призначенням. Саме тоді вона стає відомою як рідкісний приватний музей, а садибна архітектура – як зразок для інших подібних садиб, якими цей край мав би забудовуватися. У 1916 р. Г. Лукомський, журналіст та мистецтвознавець, відомий знавець української старовини, створив опис садиби та творів мистецтва в ній у журналі «Столиця і садиба» [6].

За радянських часів проблема системного вивчення садиби Мсциховського, на території якої діяли різноманітні заклади оздоровчого плану, жодним дослідником не ставилася.

Із здобуттям Україною незалежності в країні поширюється підвищення інтересу до історико-культурних пам'яток, особливо садибного будівництва. Цей процес актуалізував звернення широкого кола фахівців, як у центрі так і на місцях, до витоків дворянсько-садибного мистецтва. Підтвердженням тому є низка публікацій А. Антипової [1], Л. Борщенко [2, 3], О. Форостюка [9], що вийшли друком наприкінці XX – поч. XXI ст.

На сучасному етапі постала проблема дослідження матеріалів із історії садибного будівництва Східної України, що містяться в рідкісних на сьогодні бібліографічних виданнях та архівних документах. Її актуальність обумовлена підвищеним інтересом до цього виду пам'яток, поступовим відродженням старовинних садиб у якості музейно-туристичних комплексів, а також тим, що із численних у свій час дворянських садиб у регіоні дотепер збереглися одиниці.

Тож метою статті є дослідження історико-культурної цінності садиби Мсциховського, виокремлення її унікальних особливостей як пам'ятки історії та культури; визначення місця, яке посідає садиба Мсциховського серед надбань дворянсько-садибного будівництва України.

Садиба Мсциховського, цей унікальний архітектурний комплекс XIX ст., що до нашого часу зберігся в селищі Селезнівка Перевальського району Луганської області – справжня родзинка не тільки району й області, але й всієї Східної України завдяки своїй унікальній історико-культурній цінності.

Виникнення поміщицької садиби на цьому місці Дикого степу відносять до кінця XVIII ст., коли почалася розробка в цих місцях Олексіївським гірничопромисловим товариством родовищ кам'яного вугілля. Відомі навіть перші власники Селезнівки – поміщики Графовські, котрі на початку XIX ст. закладають в садибі парк, який пізніше був розвинений за бажанням К. Мсциховського [3, с. 107].

У 1889 р. сюди приїжджає дійсний статський радник інженер-шляховик Казимир Мсциховський, який веде своє походження від польських дворян Подільської губернії. Мсциховський закладає тут Селезнівський рудник і стає головою правління Селезнівського товариства кам'яновугільної та заводської промисловості й членом Донецько-Юр'євського металургійного товариства, а з 1914 р. – стає членом правління Азовсько-Донського комерційного банку. До того ж, Казимир Мсциховський став засновником селища, яке пізніше перетворилося на місто Паризької Комуні, сьогоднішній Перевальськ [4, с. 189].

Тут же в Селезнівці Мсциховський вирішує влаштувати резиденцію. У 1890 р. він купує садибу Графовського, будівництво якої той розпочав ще в 1840 р. та перебудовує її за власним смаком [6, с. 4]. Для цього він запрошує двох архітекторів, котрі згодом стануть відомими – Сергія Гінгера та Льва Руднева.

Сергій Гінгер – представник модерну та неокласицизму, звів основні споруди, вдало поєднавши російський стиль з італійським. Садибний будинок складався з тринадцяти приміщень на першому поверсі та шести на другому. Тут можна було бачити просторі кімнати, величезні вікна з виглядом в сад, чотири каміни, прикрашені ліпленням стелі, фрагменти картин в стилі модерн [5, с. 105].

Особливого ефекту стінам будинку надавало облицювання світло-жовтим, м'яким, шліфованим каменем місцевого походження – тесаним піщаником, який забезпечив чудову збереженість архітектурної споруди протягом століття.

За задумом архітектора три фасади будинку були оформлені таким чином, що справляли враження головних. Над центральним входом архітектор звів масивну башту з великим, кольоровим гербом дворянського роду Мсциховський. На відкритій терасі перед зимовим садом була встановлена бронзова статуя Гермеса. Вхід до будинку прикрашали два чеканних канделябри в людський зріст [5, с. 106]. Садиба стала класичним зразком життя дворян кінця XIX – початку XX ст.

Інтенсивний розвиток промисловості, науки, просвітництва на територіях, що тепер входять до складу Луганської області, сприяв поширенню інтересу до оздоблення творами мистецтва маєтків. Селезнівська садиба К.Л. Мсциховського якраз і є прикладом такого способу колекціонування – вже на початку XX ст. вона перетворилася на своєрідний приватний музей завдяки прикрашенню художніми речами маєткових інтер'єрів і колекцій музейних предметів, зібраних власниками [3, с. 108].

Значний інтерес представляли меблі, інтер'єри та внутрішнє оздоблення будинку. Меблі у вітальні були виконані в стилі Людовика XVI, а тканина, якої вони були оббиті, була виготовлена на Московській фабриці Сапожникова й відтворювала зразки з Версалю та Тріанону. Навкруги вражали своїми кольорами та яскравими тонами персидські килими.

В загальне оздоблення прекрасно вписувалися флорентійське бюро та крісла, обтягнуті монастирськими вишиванками. На столах, у вітринах були виставлені бронзова та мармурова скульптура, вази різних епох – від XVI до XX ст. Серед цих зібрань своєю вишуканістю

.....
вирізнялися вази імператорського фарфорового заводу, сербські та французькі статуєтки зі слонової кістки, оправлені в золото.

Кабінет господаря прикрашали два гобелени, виконані в стилі Людовика XVI на сюжети байок Лафонтена. Внутрішнє оздоблення вдало доповнювали оригінали полотен Маковського та Сверчкова, а також пристойні копії з картин Мурильо та Рубенса [8, с. 9].

На відстані від будинку, за садибним муром, знаходилися збудована в 1913 р. на кошти К. Л. Мсциховського парафіяльна школа-храм. Церква стала дипломною роботою відомого пізніше архітектора Росії – Льва Руднева, який надалі прославився проектами головного корпусу Московського державного університету імені Ломоносова, Палацу культури у Варшаві та Будинку уряду в Баку [9, с. 158].

Спроектвана Рудневим церковна будівля в ім'я Олександра Невського із дзвіницею мала два класи і вітвар. До храму примикали квартири вчителів. Виконана з дикого каменю, будівля належить до досить рідкісних зразків романо-візантійського стилю.

Першопочатково храм був католицьким (за віросповіданням самого Мсциховського), сьогодні ж він функціонує як храм Української православної церкви Московського патріархату.

Окрім палацу, садиба мала пейзажний парк у 22 гектари. Для догляду за парком Казимир Людвигович запросив з Польщі свого земляка Марціна Францевича Хубецького. Садівник прожив тут все своє життя й поклав всі сили на розведення рідкісних видів рослин і дерев. За власним заповітом садівника було поховано на території садиби [7, с. 6].

Навкруги ширилися перекази про прекрасний селезнівський парк з алеями пірамідальних тополь, липовими гротами, бесідками та арковими коридорами зі стриженої зелені. Садибу прикрашали французькі статуї, наприклад чавунні вази, що прикрашали вхід, були відлиті в 1901 р. на Паризькому ливарному заводі та були точною копією мармурових, що зберігаються в Луврі [5, с. 105].

У 1916 р. Г. Лукомський, журналіст та мистецтвознавець, створив опис садиби та витворів мистецтва в ній у журналі «Столиця і садиба»: «... Вся внутрення обробка сделана за рисунками архитектора Императорских дворцов Мельцера. Материи, которыми обитая мебель, точно воссоздают некоторые образцы материй в Версале. Замечательные персидские ковры ласкают глаз своими сочетаниями. Особенно хорошие французские статуи с сочетанием золота и слоновой кости. В кабинете два гобелена с сюжетами из басен Лафонтена. Отметим интересные оригиналы новых художников Маковського и Сверчкова. Есть несколько хороших копий Мурильо и Рубенса. . . » [6, с. 5].

В роки перед Жовтневою революцією господарі майже не відвідували Селезнівку. Дійшли відомості, що вони переїхали до свого маєтку у Франції.

Після Жовтневої революції 1917 р. тут заснували будинок сиріт. У 1930 роки дітей перевели до іншого місця, а в Селезнівці відкрили Будинок відпочинку імені Ворошилова. Довелося у Селезнівці відпочити й герою соціалістичної праці Олексію Стаханову з дружиною.

В роки Великої Вітчизняної війни в будинку відкрили госпіталь, а в післявоєнні роки тут функціонував протитуберкульозний диспансер. Останнім власником садиби став наркологічний диспансер, котрий діяв тут у 1980-ті роки [1, с. 12].

За часів УРСР були знищені чи зникли майже всі витвори мистецтва, що зберігалися в садибі при Мсциховській. Знищення торкнулася й самого архітектурного комплексу коли останній власник – наркологічний диспансер – залишив стіни вікової будівлі в роки перебудови, запустіння прийшло в старовинну садибу.

Схожа доля спіткала й церкву-школу. 4 травня 1923 року президія Луганського окружного виконкому закрила церкву. У 1930-ті роки, коли на території маєтку був розташований будинок відпочинку, церкву пристосували під клуб. Віруючі знову зайняли храм у 1942 р. Однак у 1947 р. він був вилучений і відданий будинку відпочинку. Приміщення колишньої церкви використовувалося під кіно- й танцзал. Згодом тут розташувалися селищна рада, пошта, бібліотека [2, с. 43]. Церковну будівлю повернули православній громаді лише у 1991 році.

На території колишнього маєтку залишився чудовий парк із тополями-велетнями, який разом із архітектурними спорудами утворює чудовий комплекс. Парк площею 22 гектари, з 1972 року являється пам'яткою садово-паркового мистецтва. Зараз він теж знаходиться в занедбаному стані.

В садибі свого часу існувала й величезна бібліотека, що розміщувалася у спеціально зведеній будівлі в глибині парку. Бібліотека майже не змінювала свого профілю і за радянських часів, а от знищена була лише після того як садибу покинув останній офіційний заклад (наркологічний диспансер) [1, с. 12].

На сьогодні до складу садиби Мсциховського входять в'їзна брама, виконана у вигляді замкової брами, садибний будинок та парк. Не зважаючи на занедбаний стан будівель, пам'ятка й досі зберігає свою високу історико-культурну цінність.

На другому поверсі садибного будинку, судячи з низьких стель та невеликих приміщень, жила прислуга. Перший поверх повністю займав господар.

У внутрішніх інтер'єрах будинку збереглося багато художньої ліпнини. Стеля в кожній з кімнат має свій рельєф і свій малюнок. В одній з кімнат вціліла картина у фігурній рамці в стилі модерн. На ній зображена дівчина з розпущеним волоссям, яка біжить полем на фоні будівлі.

В іншій кімнаті, з величезним вікном, яке виходить в сад, мешканці садиби та гості, що приїздили в маєток, насолоджувалися живою музикою, яка лилася з внутрішнього балкону, де сиділи музиканти. Підтвердженням цільового призначення кімнати є елемент ліпнини стелі, на якій зображені музичні інструменти.

Свого часу в будинку налічувалося чотири каміни. Три з них вціліли до сьогодні. Особливою цінністю вирізняється камін у вітальні, вкритий глазурованим кахлем. Не менш цікавий камін в центральній кімнаті будинку – прикрашений різьбленими елементами з дуба, він є справжнім витвором декоративно-ужиткового мистецтва. Навіть через сто років він прекрасно функціонує.

Центральне приміщення – колишня мисливська зала, окрім каміну зберегла обшиті цінним деревом стіни, підшивну стелю, що спочиває на масивних дерев'яних балках.

В окремих кімнатах збереглися шматки мозаїчної підлоги, мармурові підвіконня. Високою збереженістю вирізняються дерев'яні парадні сходи, дубове поруччя яких прикрашене високохудожнім різьбленням.

Зважаючи на те, що до сьогодні садиба зберегла значну частину високохудожнього внутрішнього оздоблення, яке свого часу характеризувало садибу як унікальний музей цього регіону, можна говорити про особливе місце садиби Мсциховського серед надбань дворянсько-садибного будівництва України.

Історико-культурну цінність посилює те, що садибний будинок, замкова брама при в'їзді на територію садиби, храм Олександра Невського представляють собою унікальний для Східної України архітектурний ансамбль, виконаний відомими архітекторами Росії – Л. Рудневим і С. Гінгером.

Не зважаючи на занедбаний стан, старовинна дворянська садиба, яка пережила революцію, війну й перебудову, досі зберігає свою неповторність, що являється основою для її сучасної музеєфікації. Адже садиба Мсциховського сьогодні – це пам'ятка архітектури, створена відомими архітекторами, це художня цінність частково збережених внутрішніх інтер'єрів, це можливість уявити, як жили на початку двадцятого століття дворяни зазначеного регіону.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Антипова А. Таємнича садиба Казимира Людвіговича / А. Антипова // Голос України – № 188. – 8 октября 2010. – С. 12.
2. Борщенко Л. М. Из історії храмового будівництва на Луганщині (друга половина XIX ст. – перша третина XX ст.)/ Л. М. Борщенко // Мистецтвознавство України : зб. наук. пр. / Академія мистецтв України. –К. : Київ, 2001. –Вип. 2. –С. 41–44.
3. Борщенко Л. М. Передумови та основні напрями формування мистецьких музеїв в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. / Л. М. Борщенко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. праць. –К. : Міленіум, 2006. – Вип. 16. –С. 103–110.
4. Боханов А. Н. Деловая элита России 1914 г. / А. Н. Боханов. – М. : Ин-т российской истории РАН, 1994. – 273 с.
5. Журнал императорского общества архитекторов-художников «Ежегодник» . – 1915. – Вып. 10. – С. 105–108.
6. Лукомский Г. К. Усадьба в прошлом и настоящем : Селезнёвка К. Л. Мсциховского / г. К. Лукомский // Столица и усадьба. – 1916. – Вып. 51. –С. 4–5.
7. Лычаный С. Большая история маленького поселка Селезнёвка // За металл. – 7 октября 2010. – С. 6.

8. Особова О. Хто розпалить камін у садибі Мсциховського? // Урядовий кур'єр. – 2010. – 14 грудня. – С. 9.

9. Форостюк О. Луганщина релігійна. – Луганськ: Світлиця, 2004. – 204 с.

Жукова Е.В. СЕЛЕЗНЕВСКАЯ УСАДЬБА МСЦИХОВСКОГО В КОНТЕКСТЕ НАСЛЕДИЯ ДВОРЯНСКО-УСАДЕБНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ.

Исследуется историко-культурная ценность старинной усадьбы Мсциховского в с. Селезнёвка Луганской области как малоизвестный памятник дворцово-парковой архитектуры Восточной Украины и особенности, что формируют её уникальность среди наследия дворянско-усадебного строительства Украины.

Ключевые слова: усадебный комплекс, архитектура, художественная ценность, дворцовые интерьеры, собрание произведений искусства, памятник дворцово-парковой архитектуры.

Zhukova E. V. SELEZNEVSKAYA FARMSTEAD OF MSCIKHOVSKOGO IN THE CONTEXT OF LEGACY OF NOBILIARY-FARMSTEAD BUILDING OF UKRAINE.

The historical and cultural value of age-old farmstead of Mscikhovskogo of Seleznevka of the Lugansk area as a not popular monument of court-style-park architecture of East Ukraine and feature, that form its unicity among the legacy of nobiliary-farmstead building of Ukraine.

Keywords: farmstead complex, architecture, artistic value, palace interiors, collected of art works, monument of court-style-park architecture.

УДК 26:728. 83 (477)

В.С. Перерва

ПРАВОСЛАВНЕ МЕЦЕНАТСТВО ГРАФА-КАТОЛИКА ОЛЕКСАНДРА БРАНИЦЬКОГО

У статті розглянуто основні меценатські кроки графа О. В. Браницького щодо будівництва православних храмів у Київській митрополії ХІХ ст. На основі аналізу існуючих джерел автор простежує еволюцію меценатства аристократа та його внесок у розбудову церковного життя.

Ключові слова: граф, меценатство, православна церква, київський митрополит, генерал-губернатор, священник.

Історія Православної Церкви в Україні цілком закономірно викликає інтерес все більшої кількості науковців і відкриває значну кількість нових сторінок, які помітно збагачують наше уявлення про різні аспекти вітчизняної історії. Особливий інтерес викликає церковно-меценатська діяльність окремих осіб, яка подає досить повчальні історичні приклади меценатства. Поряд з цим внаслідок невивченості основної маси документальних джерел, що містять подібну інформацію, чимало таких випадків залишаються невідомими широкому загалу і не рідкістю є ситуація, коли історія окремо взятої церковно-історичної пам'ятки є відомою лише з легенд та малодостовірних переказів. Подібні казуси є вагомим гальмом не тільки для розвитку історичної науки, але й, скажімо, туристичного бізнесу в Україні.

Відповідно, питання православного меценатства є досить актуальним і його розробка має цілком прикладне значення. Метою нашого дослідження є православне меценатство графа-католика Олександра Владиславовича Браницького, котре мало наслідком побудову кількох православних храмів, підтримку церковнопарафіяльних шкіл тощо.

На жаль, вітчизняна історіографія не приділила належної уваги цьому яскравому прикладу меценатства, котрий мав небагато аналогів в історії України. Існуючі розвідки про графів Браницьких або мають суто генеалогічний характер і практично не ставлять за мету дослідження меценатства цієї аристократичної родини [1], або ж обходять увагою постать графа Олександра Владиславовича Браницького, приділяючи увагу іншим персоналіям родини [2]. Окремі аспекти діяльності православного меценатства графа-католика висвітлені в одній з наших монографій [3]. Проте обмежений обсяг книги, присвяченій численному роду, не дав можливості детально дослідити багатоаспектну меценатську діяльність аристократа, яка явно потребує окремого дослідження. Дана тема є інформаційно насиченою, а тому потребує окремого дослідження.